

Nestcontroles bij Bruine Kiekendieven in relatie met Vossen

Ben Koks & Peter de Boer

Met het kiezen van deze titel willen we niet de Vossen in een ongunstig daglicht plaatsen. Wij stellen nadrukkelijk dat we het prachtig vinden dat deze beesten tegenwoordig overal voorkomen. De onzinnige hetzes die vanuit verschillende organisaties worden geregisseerd, worden niet door ons onderschreven. Toch komt het regelmatig voor dat ook wij hartstochtelijk vloeken als een Vos "ons" nest heeft gepreedeerd. Na enige jaren speurwerk naar nesten van kiekendieven hebben we inmiddels de nodige nesten over de kling gejaagd zien worden door een zoogdier, maar in een substantieel deel van de gevallen waren Vossen er slechts indirect de oorzaak van dat het betreffende nest werd leeggevreten. Omdat het roofvogelwerk dankzij de activiteiten van de WRN inmiddels tot volle wasdom begint te komen en er meer en vooral beter naar kiekendieven wordt gekeken, willen wij graag WRN-medewerkers waarschuwen om zonder voorafgaand denkwerk naar een kiekennest te lopen.

Door het simpele biologische gegeven dat Vossen (maar ook honden en katten) een uitstekende neus hebben, kan een te enthousiaste zoekactie leiden tot het mislukken van het betreffende legsel. Immers, onder de wind de geur opvangen van een nest met jongen en prooiesten is iets anders dan er naartoe lopen, zeker voor een Vos in doorgaans vrijwel ondoordringbare rietvelden. Een paadje, achtergelaten door nestcontroleurs, is dan vragen om moeilijkheden. Bij dit alles hanteren wij de stelregel dat het bezoeken van een nest vanwege triviale zaken als fotografie, even een kijkje nemen en alleen maar ringen uit den boze is, tenzij dit plaatsvindt binnen het kader van een doordacht onderzoek. Zo moet in onze ogen een nestbezoek altijd ten volle worden uitgebuit: dus naast biometrische maten nemen en ringen ook prooiesten verzamelen. Binnen het volwassen worden van de WRN als landelijke organisatie moet dit aspect ten volle worden gepromoot.

Na deze moralistische maar strakke randvoorwaarde zouden we nu graag ons waarschuwende vingertje ten aanzien van nestcontroles in relatie met Vossen omhoog willen steken. Onze kiekendieffervaringen zijn vooral gebaseerd op veldwerk verricht op Terschelling en in de provincie Groningen. Omdat op Terschelling Vossen niet voorkomen en in Groningen wel, heeft dit artikel betrekking op deze overwegend agrarische provincie. We gaan er vanuit dat roofvogelaars die wat met kiekendieven doen, weten hoe ze een nest moeten opsporen. Vogels met nestmateriaal of prooien en vrouwtjes die op een bepaalde wijze de nestplek "binnenzwiepen" zijn de aanwijzingen waarop ieder rechtgeaard WRN-lid zit te wachten. In Groningen zijn maar een beperkt aantal biotooptypen voorhanden waarin nesten gevonden kunnen worden. In de eerste plaats gaat het om natuurgebieden met veel riet. Hier is een substantieel deel van de populatie Bruine Kieken gehuisvest. Daarnaast vormen oude baggerdepots, slootjes, wijken, kanaaloevers etc. reguliere broedbiotopen. Tenslotte

zal het niet verbazen dat in een agrarische provincie bij uitstek ook landbouwgewassen als luzerne, koolzaad en wintergerst en -tarwe als nestplaats worden gebruikt. Het moge duidelijk zijn dat ieder nest een aparte tactiek vereist als het gaat om het opsporen ervan. In de volgende voorbeelden proberen we aan te geven hoe wij naar nesten zoeken met daarbij steeds Vossen in ons achterhoofd.

In het eerste geval gaat het om een binnendijs plasje langs de Groninger kust. Hier hebben tot dusverre 1-2 paren met succes gebroed. Het water is omzoomd door een c. 15 meter brede strook vegetatie waarin riet domineert. Vanuit de auto kon mooi worden waargenomen op welke plaatsen de verschillende broedparen het nest in te lopen en dan met aanwijzingen van een tweede persoon het nest in een mum van tijd te vinden. Deze eenvoudige "werkwijze" is in dit geval sterk af te raden vanwege de permanente aanwezigheid van een Vos. We lossen dit probleem op door met lieslaarsen door het water te banjeren en dan op aanwijzing van de medewaarnemer op de juiste plek het riet in te stappen. Aangezien de meeste broedparen vanwege rietkwaliteit en veiligheid een locatie dichtbij de waterrand kiezen, werd het nest in dit specifieke voorbeeld altijd vlot gevonden. In 1996 zijn echter anderen zonder de benodigde vergunning van het Groninger Landschap ons voor geweest. Dit was zichtbaar in een fors aantal sporen vanaf het dijkje; beide nesten met ieder vijf eieren zijn uiteindelijk door een Vos geprederd.

Foto: Zoekactie naar nest van Bruine Kiekendief bij Meedhuizen. Het nest werd vanaf de waterkant benaderd. Later zijn de uitgekomen jongen door iemand doodgeslagen. (Hans Hut)

Een late poging van een nieuw broedpaar was hetzelfde lot beschoren. Dit soort gevallen zullen vaak als *mislukt door Vos* de boeken ingaan, maar die Vos volgde slechts een spoor getrokken door domme mensen.

Een tweede voorbeeld heeft betrekking op de kwelders van de Dollard. Hier zitten jaarlijks *c.* tien paren die in vaak lastig toegankelijke rietvelden broeden. In zijn algemeenheid geldt dat de plek van inzwiepen met de telescoop vanaf de dijk wordt gefixeerd. Een tweede persoon probeert dan de aanwijzingen te volgen van degene die de telescoop bedient. Deze "methode" bleek al snel hopeloos vanwege het feit dat de roepafstand te groot werd en het zeer vitale riet je elk zicht ontnemt. Om deze redenen hebben we besloten een tweetal portofoons met een bereik van *c.* 2.5 km aan te schaffen. Bovendien is degene die het riet inloopt uitgerust met een lange bamboestok met aan de punt een rode zakdoek geknoopt. Op deze manier kan het nest vlot worden gevonden. De achterblijver dirigeert de nestzoeker met behulp van portofoon en de positie van de boven het riet uitstekende zakdoek aan stok naar het nest. De verstoringstijd is minimaal, er ontstaan weinig sporen en het nest wordt sneller opgesnord dan met welke andere methode ook.

Foto: Bingo! Het vrouwtje vliegt van het nest nadat Erik Visser met de portofoon Ben Koks er naartoe heeft gedirigeerd. Hier vlogen drie mannetjes uit en werd een schat aan prooiresten verzameld. (Hans Hut)

Hoe zit het dan met de Vos in zo'n gebied? Vossen zitten tegenwoordig ook op kwelders en de Dollard vormt daarop geen uitzondering. Zeker in het oostelijke deel van de kwelder is het riet van ongelofelijk goede kwaliteit. Je komt er zelf nauwelijks doorheen en het riet sluit zich vrijwel direct. In combinatie met de zompige

ondergrond en de vele slenkjes is een dergelijk nest een onneembare vesting voor een Vos. Anders ligt het bij de meer westelijke rietvelden. Mede vanwege de fraaie zoet-zout-gradiënt is de rietkwaliteit in westelijke richting veel minder goed. Dit is niet alleen zichtbaar in ijler en korter riet, maar ook in kleinere aaneengesloten oppervlakten riet. Dit is belangrijk omdat Vossen hierdoor gemakkelijker een door ons gevonden nest kunnen opsporen. In deze gevallen wordt dezelfde truc uitgehaald als bij het eerder beschreven plasje.

Alle nesten zijn tot dusverre vanaf de slijkige kwelderrand of de lastige rand van een slenk benaderd. Naar ons idee hebben we het hiermee de lokale Vossen veel lastiger gemaakt. In één geval is in 1996 toch een broedpaar door een Vos mistukt. In dit geval werd een door ons gevonden nest gepreedeerd nadat koeien een pad door het rietveld hadden gemaakt, waardoor een Vos makkelijk bij het nest kon komen. Dit was uiteraard niet voorzien.

Een laatste tip om tijdens nacontroles het nest weer snel op te zoeken is door een paar hoge rietstengels bij elkaar te nemen in de buurt van een nest en daar een blauw stuk tape omheen te plakken. Omdat een aantal vrouwtjes de vaste gewoonte heeft alle troep in de buurt van het nest weg te halen, houden we zelf een afstand van 3-5 m tot het nest aan. Bovendien doen we dit op twee plaatsen omdat regen en/of een stevige storm de markering kunnen verwijderen. Deze eenvoudige truc kan de waarnemer tijdens nacontroles veel tijd besparen (waar zit dat verrekte nest nou) en de verstoringstijd aanzienlijk beperken.

Akkerbouwgebieden vormen tegenwoordig een belangrijk broedgebied voor Bruine Kiekendieven. De vogels broeden hier op plekken waar nog wat overjarig riet staat, maar net zo makkelijk in gewassen als luzerne, wintertarwe of graszaad. Door de schaal van het landschap is het zoekbeeld totaal verschillend vergeleken met de paren die in de meer gangbare habitats voorkomen. Bovendien moet een roofvogelaar over meer sociale vaardigheden beschikken dan iemand die alleen maar in een natuurgebied rondbanjert (goed contact met boeren is cruciaal).

Bij nesten in sloten, wijken en kanalen is het verstandig een lange stok mee te nemen om het riet opzij te buigen. Hierdoor wordt in eerste instantie een spoor voorkomen en daalt de kans aanzienlijk dat een toevallige voorbijganger het nest vindt.

Dan nog iets over broedgevallen in landbouwgewassen. De procedure voor het vinden is identiek aan die in natuurgebieden (aanvoer nestmateriaal, inzwiepen met prooi), maar eerlijkheidshalve moet worden gemeld dat we relatief weinig tijd aan deze categorie vogels hebben besteed. Helaas bestaat een dag maar uit 24 uur en kiezen we nadrukkelijk voor de Grauwe Kiekendief en een aantal vaste gebieden voor de Bruine Kiekendief. Natuurlijk is het zo dat we nu en dan nesten van Bruine Kiekendieven in landbouwgewassen tegen het lijf lopen. Mocht een nest in een gewas als luzerne of graszaad liggen dat tijdens de eifase wordt gemaaid, dan heeft het geen zin zo'n nest te beschermen. Daarvoor is de Bruine Kiek in die periode te schuw.

Veel van de landbouwnesten in Groningen zitten in wintergerst of wintertarwe. Deze gewassen worden meestal in de late jongenfase geoogst. De betreffende boer wordt

dan door ons ingeseind zodat tijdens de oogstwerkzaamheden rekening kan worden gehouden met het nest.

We hebben tot dusverre nauwelijk ervaring met vossenpredatie in deze specifieke gevallen, maar de kans dat dit gebeurt is naar ons idee redelijk beperkt omdat Vossen vanwege hun voorliefde voor (veld)muizen tijdens hun voedseltochten vooral schouwpaden en wegbermen volgen.

Met dit epistel hebben we niet de intentie een compleet verhaal te presenteren over de wijze hoe je het beste kiekendievenonderzoek zou moeten uitvoeren. Daarvoor wordt nu door Rob Bijlsma gewerkt aan een allesomvattende handleiding voor roofvogelaars (verschijnt rond 15 februari 1997, op de Roofvogeldag in Meppel). Het gaat er ons om aan te geven dat men tijdens het opsporen van dergelijke vogels terdege rekening moet houden met predatie die indirect door de onderzoeker zelf wordt veroorzaakt. Het is te simpel om Vossen overal maar de schuld van te geven.

Foto 3. Op ons verzoek zijn bij één nest foto's gemaakt van een paar Bruine Kiekendieven. Op deze foto is te zien dat het vrouwtje een pul van een Wilde Eend als prooi aanvoerde. Andere prooien in Groningen dit jaar waren o.a. Kwartel, Waterral, Zilverplevier, Blauwborst, Baardmanneltje, Putter, een jonge kat en een brasem. (Hans Hut)

Adressen:

Ben Koks, Bekemaheerd 129, 9737 PS Groningen (050-5412646)

Peter de Boer, Lagelandsterweg 6, 9623 PC Lageland (050-3022350)